

Alap a boldog és harmonikus élethez

„A zenének civilizáció-teremtő küldetése van: hozzájárul egy esztétikailag és erkölcsileg magasabbrendű világ felépítéséhez.”¹ Kodály Zoltán

2018. november 26-án rendezték meg a Pesti Vigadóban Az élet kincsháza II. – Művészeti nevelés, művészettel nevelés c. konferenciát. A művészeti nevelést különböző szempontok alapján bemutató rendezvényen felszólaltak az oktatás, kutatás és művészet képviselői is. A szakmai esemény ötletgazdájával, szervezőjével, dr. Solymosi-Tari Emőkével Kodály-filozófiáról, a művészeti nevelés jelentőségéről, céljairól és tétjéről beszélgettünk.

Solymosi-Tari Emőke és Bagdy Emőke

■ *A Magyar Művészeti Akadémia második alkalommal rendezte meg Az élet kincsháza c. konferenciáját. Hogyan született meg a konferencia-sorozat ötlete?*

– Az Akadémia kilencedik tagozata, a Művészetelméleti Tagozat 2014-ben alakult meg, és céljai között hangsúlyos szerepet kapott a művészeti nevelés elősegítése. 2015 szeptemberében a legelső konferenciánkat ennek a témának szenteltük. A 25 előadást óriási érdeklődés övezte. A közönség kérése volt, hogy néhány évente rendezünk hasonló konferenciát.

■ *Miben rejlett, illetve rejlik ennek a konferenciának a sikere?*

– A Művészeti Akadémia és a tagozatunk profiljával összhangban olyan rendezvényt akartam szervezni, amelyben a lehető legtöbb művészeti ág szerepel. A kiemelt pedagógiai jelentőségű zene mellett megjelent a tánc, a színművészet, az építőművészet, a képzőművé-

szet, a film- és fotóművészet és természetesen a népművészet. Megszólaltak jeles kutatók, tudósok, művészek, oktatók és művészeti neveléssel foglalkozó szakemberek. Széles spektrumú, gyakorlatias és sok művészeti élményt adó konferencia volt, ettől volt olyan sikeres és lelkesítő. Az idei folytatást hasonlóan sokszínű tematika és igen magas színvonal jellemezte.

■ *Kik szólaltak fel a konferencián és milyen jó gyakorlatokról lehetett hallani?*

– A mostani konferencián 12 új előadót hallhattunk. Vashegyi György, az MMA elnökének megnyitó beszéde után – melyben sürgette az oktatásban szükséges struktúraváltást – Kárpáti Andrea, az MTA doktora, az MTA-ELTE Vizuális Kultúra Szakmódszertani Kutatócsoport vezetője beszélt arról, hogy a vizuális kultúra tantárgy hogyan fejleszti többek között a tér- és színérzékelést, a közösségi alkotás pedig még a problémamegoldó képességet, sőt a rugalmas életstratégiák kialakítását is segíti. A Szegedi Egyetem kutatócsoport-vezetője, Janurik Márta *A zenei képességek szerepe a nyelvi képességek fej-*

¹ Kodály Z. (1989): *Visszatekintés. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok. III.* Közreadja Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó, 69.

lódésében és az olvasás elsajátításában címmel tartott előadást. Megemlítette a PISA-vizsgálatokat, amelyeken a magyar diákok rendre rosszul szerepelnek. Pedig vizsgálati eredményekkel kimutatható, hogy a zenei nevelés fejleszti a nyelvi képességeket. Kodálynak igaza volt abban, hogy a zenét nem önmagáért kell tanítani, hanem azért a hatásért (az ún. transzferhatásért), amit a személyiség egészére és más tárgyak elsajátítására gyakorol. A Zeneakadémia Kodály Intézetét Nemes László Norbert igazgató képviselte, aki munkatársaival létrehozott egy, az éneklést a mozgással összekapcsoló módszert. A mai gyerek – és szinte mindenki – állandóan ül, ezért a mozgásnak napjainkban még nagyobb a jelentősége, mint korábban. Novák Géza Máté egyetemi docens a drámajáték, mint művészeti nevelési eszköz jelentőségéről szól, a Sárospatakról érkezett bábjátékos-oktató, Szentirmai László pedig a bábművészet fejlesztő szerepéről. Váradi Judit, a Debreceni Egyetem docense, nagyszerű koncertpedagógus a zenei élményt azzal mélyíti el, hogy egy-egy ifjúsági koncert után a gyerekekkel lerajzoltatja, megfesteti, amit a koncerten átéltek. Molnár Ágnes általános iskolai ének-zenetanár ontja az ötleteket arra vonatkozólag, hogy hogyan lehet egy énekórát színessé, izgalmassá tenni. Például a különböző ritmikai képleteket Lego elemekkel tanítja meg. Fontosnak tartottam, hogy ezúttal a zeneterápia is helyet kapjon a programban: Konta Ildikó klinikai szakpszichológus, a Magyar Zeneterápiás Egyesület alapító elnöke a zene vizuális megjelenítésének a személyiségre gyakorolt hatásáról beszélt. A néprajzkutató egyetemi docens Lovász Irén, aki nagyszerű népdalénekes is, *Népdaléneklés a hagyománypedagógia és a lelkiegészség-nevelés szolgálatában* címmel tartott előadást, többek között dalolóköréről, ahová az emberek lelki egészségük fenntartása miatt járnak. Ők rájöttek arra, amit egy egyszerű parasztember mindig is ösztönösen tudott: hogy a feszültséget, bánatot, fájdalmat énekléssel könnyebb feloldani. (A konferencia megkoronázásaként Lovász Irén Horváth Kornéllal és Mizsei Zoltánnal – Hangtájkép címmel – szép koncertet adott.) Kaibinger Pál gyógypedagógus előadása arról is szólt, hogy a fogyatékos emberek olykor milyen jelentős művészi tehetséget tudnak felmutatni. Kodály is úgy gondolkodott, hogy a zene mindenkié. Nem csak a gazdagoké, nem csak az egészségeseké, nem csak a jó szocio-kulturális háttérű embereké, hanem mindazoké is, akik hátrányos helyzetűek, vagy fogyatékos-sággal küzdenek. Fontos volt számunkra a határon túli magyarság – jelen esetben a szórványmagyarság – megjelenítése is. A Kallós Zoltán Alapítvány elnöke, Balázs-Bécsi Gyöngyi a Válaszúton felépített központról mesélt, ahol ma már több mint 100 tanítvány tanul bentlakásos iskolában. Amikor ők bekerülnek az intézménybe, nem tudnak, vagy nem jól tudnak magyarul, de a mondókákon, népdalokon, magyar táncokon, kézműves foglalkozásokon keresztül erős identitást kapnak. (A konferencia után pár nappal az Alapítvány Prima

Primissima díjban részesült.) Az utolsó előadás a 25 éve alakult Fóti Népművészeti Szakgimnázium és Gimnáziumban zajló sokirányú művészeti nevelésről szólt. A Landgráf Katalin akadémikus, az MMA Népművészeti Tagozat tagja által adott szellemes cím sokatmondó: „A művészetben pácoljuk a gyereket”. Ő növendékeket is hozott magával, akik táncoltak, bemutattak egy menyasszony-öltöztetést, illetve hoztak magukkal kerámiákat, szőtteket, amelyekből kamarakiállítás rendeztünk.

■ Kiknek szólt ez a konferencia?

– A szakemberek között elsősorban a tanároknak, akik az előadásokból inspirációt, ötleteket kaphatnak, valamint bátorságot meríthetnek ahhoz, hogy merjék önállóan kialakítani saját módszerüket, stratégiájukat. Azért veszélyes a „Kodály-módszer” kifejezés, mert sokan azt hiszik, hogy aki nem éppen ezzel a módszerrel tanít, az nem lesz eredményes. Holott maga Kodály mondta, hogy mindenki bátran keresse meg a maga eszköztárát. Soha nem ragaszkodott ahhoz, hogy egyféle módszerrel tanítsanak. Az ókori görögök nevelési eszméjén alapuló filozófiája a lényeges.

■ Napjainkban milyen helyet kap a művészet a nevelésben, oktatásban?

– A mostani oktatási rendszerben felbillent az egyensúly. Az ember test, szellem és lélek egysége. Kodály már több mint 50 éve látta: „Az egész tantervben még mindig túlsúlyban van az értelmi fejlesztés az érzelmi rovására. Számológépeket nevelünk, akiket főleglegessé tesz az elektronikus számológép. Szűkkeblű embereket, akik semmi nagy és szép iránt nem tudnak lelkesedni. A technika és természettudomány egyoldalú, utilitarisztikus művelése az érzelmi élet és a művészi érzék sorvadásához vezethet.”² A test fejlesztésével kapcsolatban dicséretes előrelépés, hogy bevezették a mindennapos testnevelést. Ennek keretében sokkal nagyobb teret lehetne adni a táncnak, különösen a néptáncnak, és akkor máris együtt lenne a test, a szellem és a lélek nevelése. A három részt nem lehet szétválasztani. Ha a lelki-érzelmi nevelést elhanyagolják, az negatívan fog visszahatni a szellemre és a testre is. Azt is tapasztaljuk, hogy a művészeteket teljesítményelven oktatják, és emiatt elvész az öröm, az élmény, vagyis a lényeg. Hangsúlyozni kell, hogy a művészeti neveléssel nem több művészt akarunk nevelni, hanem a művészet által akarunk teljes embereket nevelni. A nemzetközi tekintélyű agykutató, Freund Tamás is számtalanszor elmondta már, hogy a kutatási eredmények alapján egészen 18 éves korig a művészeti tevékenységnek kell elsődleges szerepet kapnia az oktatás-nevelésben, mert ezáltal tud harmonikusan fejlődni az agy. Tényadatokat később is be tudunk fogadni, de számos képesség kialakulását csak gyermekkorban lehet meg-

² Kodály Z. (1989): *Visszatekintés. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok. III.* Közreadja Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó, 108–109.

alapozni, mint ahogyan a művészetekhez való viszonyulást is. Kodály már az 50-es években azt szorgalmazta, hogy az iskolai tanítók figyeljék meg, hogy a zenetanítás hogyan hat más tantárgyak elsajátítására és általában a gyerekek a fejlődésére. 1964-ben pedig a budapesti ISME (International Society for Music Education – Nemzetközi Zenei Nevelési Társaság) konferencián azt tanácsolta, hogy folytassanak megfigyeléseket, mert „*Ez volna az egyetlen eszköz, amivel több teret lehetne biztosítani az általános iskolákban a zenének. A zenét nem értő, zenegyűlölő pedagógusok zárt sorait csak azzal lehetne áttörni, ha bebizonyítanánk, hogy nem zenét terjesztünk, vagy nem csak a zene kedvéért erőltetjük, hogy több zene legyen a népiskolában, hanem az egész ember fejlődését javítjuk ezzel*”³. 2005-ben, az UNESCO Világkonferenciájának előkészítő tanácskozásán Vilniusban is lefektették alapelveként, hogy „*a művészeti nevelésnek központi helyet kell kapnia az oktatásban, hiszen világosan kimutatható, hogy a művészeti nevelés jelentősen növeli a tanulók általános teljesítményét, fejleszti alapvető kompetenciáit (írás-olvasás, számolás stb.), továbbá mind az egyén, mind a társadalom fejlődése szempontjából pozitív hatású*”⁴. De nem szabad ezt az oktatásra leszűkíteni, hanem a társadalom minden korosztályát érinteni kell: „*a művészeti nevelést mindenkinek biztosítani kell a közoktatásban és azon kívül*”⁵. Lovász Irén dalolókörében sem gyerekek vannak, hanem főként felnőtt, családanyák. Emellett sok helyen létezik már olyan iskola, ahol 70 év fölöttiek tanulnak zenét. Bebizonyosodott, hogy számukra ez testileg, lelkileg, szellemileg jótékony hatással bír, nem szeparálódnak el, hanem a közösen megélt élmény hatására a közösség részei maradnak, könnyebben megőrzik fiatalosságukat, frissességüket.

■ *Ez alapján úgy tűnik, hogy a művészeti nevelés célja sokkal messzebbre mutat, mint „kultúremberek” nevelése, mi több, tétje is van az egész társadalomra nézve...*

– A magyar társadalom egyik kínzó problémája, hogy nem tudjuk az életünket harmonikusan berendezni. Meg kellene találni a megfelelő arányt a munka és az életünk többi területe között. Túl sok a teher, túl nagy a hajsza. A művészeti tevékenység élményt, örömet, lelki gazdagodást biztosít, amit minden gyerekeknek, minden családnak meg kellene adni, hiszen így jöhet létre egy kiegyensúlyozott emberekből álló, harmonikus társadalom.

■ *Mi lenne a megoldás?*

– Az egész közoktatást kellene teljesen újrastrukturálni. Az oktatásra rendelkezésre álló idő elosztását kellene úgy újragondolni, hogy a művészetek elsődleges szerepet

kapjanak, illetve mindenben jelen legyenek. Miért ne lehetne olyan oktatást bevezetni, amelyik a bal agyfélteke mellett a jobb agyféltekét is foglalkoztatja? Miért ne lehetne például a történelem egy részét drámajátékon keresztül tanítani? A barokk korban az iskoladrámának jelentős szerepe volt Magyarországon. Most is el lehetne játszani bizonyos eseményeket, elénekelni az adott hőshöz, királyhoz vagy szenthez kapcsoló énekeket, megismerni a hozzájuk tartozó képzőművészeti alkotásokat, épületeket. Ma már minden technikai feltétel adott ehhez: az órákon képeket, filmrészleteket is tudunk vetíteni. Ez komoly előkészítő munkát igényel, de igazán élményt adóan lehet így tanítani. Felkészültség és fantázia kérdése. Az agykutatók egyöntetűen állítják, hogy az ember azt jegyzi meg, amihez érzelmi viszonyulása van. Ami közömbös, azt nagyon hamar elfelejtjük. Olyan oktatási rendszert kellene létrehozni, amelyik a szerint van felépítve, hogy mire van szüksége az emberi agynak, az embernek mint testi-szellemi-lelki egységnek. Azt kellene megfigyelni, hogy mi, emberek hogyan is „működünk,” mitől fejlődünk, mitől leszünk boldogabbak. A kórusban éneklés vagy a zenekari játék ideális közösségfejlesztő, hiszen egy közös célt valósítunk meg, közösen élünk át egy élményt, közös a hullámhossz. A közösségi élmény a természeti népeknél és a paraszti kultúrában is hangsúlyosan megjelenik: diákjaimnak mindig mesélek egy kutatásról, amelyet a Kalahári sivatagban a kung törzs körében végeztek. Ők hetente csupán 15 órát töltenek az élelem beszerzésével, a többi időben pedig társasági életet élnek, énekelnek, táncolnak, történeteket mesélnek – ez fontos ahhoz, hogy az embernek kialakuljon a világképe, hogy megértse, mi az ő feladata benne, és mi az élet értelme. Ha pedig valakinek súlyos lelki problémája akad, az is a közösségben oldódik meg a művészetek által. Ezzel szemben a civilizált emberek eltávolodnak egymástól és interneten értekeznek. Tele is vannak szorongással, frusztrációval. Elvész a lényeg: hogy örüljünk az életünknek. A művészeti nevelés ezt tudná megalapozni: más életminőséget tenne lehetővé. Azt kellene tehát meghatározni, milyen embert akarunk nevelni, milyen társadalmat akarunk létrehozni, és ehhez a célhoz kellene az eszközöket hozzárendelni, a tudományos bizonyítékok alapján. Bagdy Emöknél olvastam, hogy az egészség bio-pszicho-szociális-spirituális teljesség. Ezt kéne szolgálnia a nevelésnek.

■ *A művészeti nevelés témája régóta terítéken van. Tapasztalható valamilyen javulás a korábbi évekhez képest?*

– Egyszerre láthatunk jó és rossz tendenciákat. Egy mai gyereknek elvileg rengeteg a lehetősége a művészetekkel való találkozásra, de hogy valóban közel kerül-e hozzájuk, az sok mindentől függ: milyen településen él, milyen iskolába jár, milyen tanárok tanítják, mit tartanak fontosnak a szülei és hová viszik el őt... A szülők egy része jól tudja, milyen kincset ad a gyerekének azzal, ha az a művészettel ki tudja önmagát fejteni és be tudja

³ Kodály Z. (1989): *Visszatekintés. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok. III.* Közreadja Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó, 125.

⁴ Solymosi Tari Emöke: „Két nemzetközi konferencia a zene- és művészetoktatásért”, in: *Parlando*, 2005/6. szám

⁵ Ugyanott

fogadni a nagy művészeti alkotásokat. A zenekarok részére is sok olyan pályázat létezik, amely ifjúsági programok megvalósítására irányul. Ezek sokszor azt a veszélyt rejtik magukban, hogy a programokat csak a pénzforrás miatt csinálják, de nem megfelelő a minőségük és nem veszik figyelembe a gyerekek életkori sajátosságait. Pedig Kodály is megmondta, hogy „*a gyermeknek a legjobb éppen elég jó*”⁶. A minőség alapkérdés. A mostanéhoz hasonló konferenciákon is látszik, mennyi tehetséges, ötletekkel teli művészetpedagógus van, akik nagyszerű eredményeket érnek el, csak sajnos eléggé elszigeteltek. Sokszor hiányzik mögülük a támogató kollektíva. Ha az oktatás új alapokra kerülne, akkor a tanári szemlélet is változna.

■ *Ezek szerint a tanárképzésben is reformra lenne szükség...*

– A tanárképzésen áll vagy bukik a dolog. Ahogy már 2005-ben Vilniusban is lefektettük, „*a művészeteket oktató tanárok képzése új prioritás kell, hogy legyen, és a művészeti nevelés fontosságára való ráébredés minden tanár képzésében helyet kell, hogy kapjon*”⁷. Az iskola teljes kollektívájának a gondolkodását kellene átalakítani, mert azok, akik nem művészet tárgyakat tanítanak, el sem tudják képzelni, hogyan lehetne a művészetet beemelni az oktatásba. Alapvető probléma, hogy a tanárságot mesterségnek, foglalkozásnak tartják. Pedig tanítani művészet. Az átadás művészete. Ha egy tanár nem tud azonosulni az általa tanítottakkal, akkor nem tud olyan közeget teremteni, amely a gyereket érzelmileg is megérinti. Pedig a gyerekekben az marad meg, amihez élmény kötődik. Egyszer Dukay Barnabás mondta egy tv-interjúban, hogy a tanár showman – a szó a legjobb értelmében. A művészetek szerves beépítésével – ahogyan azt a tudomány igazolja – hatékonyabb lenne az oktatás, vagyis jobbakk lennének az eredmények (például az említett PISA-vizsgálatokon is jobban szereplnének), kevesebb pszichés probléma alakulna ki, és az iskolában töltött idő is élvezetesebb lenne. Így sokkal több gyerek kapna olyan alapot az élethez, amivel nagyobb esélye lenne kiegyensúlyozottan élni.

■ *A mostani gyerekek hogyan viszonyulnak a művészetekhez?*

– Ha kisgyerekkorban megismertetik őket a művészetekkel, és ha valódi értéket kapnak magas minőségben, akkor szeretni fogják, hiszen a gyerekek fogékonnyak a jóra és szépre. Például nálunk, a Zuglói Zeneházban 2011 óta már több mint 82.000 gyerek látta a *Felfedezőúton* sorozat különleges összművészeti programjait. Azok a gyerekek és kamaszok, akik minden évben eljönnek hozzánk, nem fognak idegenkedni a szim-

fonikus zenekartól, a balettől, a néptáncról, az operától. De ez a felnőttek felelőssége. A gyereket segíteni kell abban, hogy megkapja az értékes művészetek kulcsát. Kodály mondja, hogy a „*kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának*”⁸. Sokszor a gyerek és a művészet közötti kapcsolat egyetlen élményen múlik, és ezt az élményt az iskolának kellene megadnia (ez is kodályi gondolat). Ha az oktatási rendszert átalakítanák, akkor ezt az élményt naponta megkaphatnák. Ha azonban egy gyerektől elveszik azt a lehetőséget, hogy kipróbálja, megismerje, megtanulja élvezni a művészeteket, akkor sérülnek a jogai, hiszen az Alaptörvény is kimondja, „*Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez.*”⁹ A lelkünket is ki kell művelni.

■ *A szülőknél lehet ráhatása a dolgok alakulására?*

– Óriási hatásuk lehet. Ha a közgondolkodásnak része lenne, hogy az agy megfelelő fejlődése szempontjából a művészeti tevékenység mennyire fontos, ha a média eleget beszélne erről, akkor a szülők, akik általában a legjobbat akarják a gyerekeknek, előbb-utóbb követelnék a változást. Ugyanakkor a szülők is más iskolarendszerben nevelkedtek, és a munkahelyeiken is azt látják, hogy az idegennyelv-ismeret, a számítógépes ismeretek az igazán fontosak. Sok idő kell még ahhoz, hogy megértésük, a gyermekük ezeket is eredményesebben fogja elsajátítani, ha a művészetekkel való napi élményszerű találkozásnak köszönhetően harmonikusabban fejlődik. Mélyebb lesz az önismerete, empatikusabb lesz, jobban tud együtt dolgozni másokkal. Nyilvánvaló, hogy ezt is erősíti a művészeti nevelés, a zene, a tánc, a drámajáték, ahol együtt hoznak létre valamit. Természetesen van egy jelentős szülői réteg, amelyik felfogja a művészetek jelentőségét. Gondoljunk például a *Ringató*-foglalkozásokra, amelyekre több ezer fiatal szülő viszi a kisgyereket: érzik, hogy ezzel ők és a gyermekeik kapnak valami mással pótolhatatlant. Vannak olyan érzelmi, lelki szükségleteink, amelyeket csak a művészetekkel tudjuk kielégíteni. Ugyanakkor azt gondolom, nem a szülőktől kellene elvárni, hogy követeljék ki az iskoláktól a változást. Az oktatás felelőseinek, döntéshozóinak kellene kialakítani egy új koncepciót és hozzárendelni a gyökeresen új struktúrát. Ennek kellene megjelennie a Nemzeti Alaptantervben. Számos jó gyakorlatunk van, amiből táplálkozhatunk, kezdve a szerte a világon egyre elismertebb Kodály-pedagógiával. Ezeknek kellene teret adni, hogy idővel minden iskolában annak szellemében tanítsák a tanulókat, „*hogy aki zenével indul az életbe, az evvel bearanyozza minden későbbi tevékenységét*”¹⁰.

(Varga-Tóth Rita)

⁶ Kodály Z. (1982): *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. I. Közreadja Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó, 111.*

⁷ Solymosi Tari Emőke: „Két nemzetközi konferencia a zene- és művészetoktatásért”, in: *Parlando*, 2005/6. szám

⁸ Kodály, Z. (1944): *Mire való a zenei önképzőkör?* In: Kodály Zoltán (1982). *Visszatekintés I.* Ed. Bónis, F., Budapest: Zeneműkiadó, 156.

⁹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), XI. cikk (1) bekezdés

¹⁰ Szögi Ágnes: *...Van itt egy iskola...* Kecskemét: Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, 1983, 95-96.